

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

สรุปเนื้อหาเพื่อเตรียมสอบ (ตัวอย่างเอกสาร)

1. ที่มาและหลักการเหตุผล

พ.ร.บ. ให้ไว้ ณ วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2540 บังคับใช้เมื่อพ้น 90 วัน นับแต่วันประกาศ โดยให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายนี้

ที่มา: มาตรา 58 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น"

หลักการและเหตุผล: ในระบอบประชาธิปไตย การให้ประชาชนมีโอกาสกว้างขวางในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้ถูกต้องตรงกับความจริง โดยกำหนดข้อยกเว้นที่ชัดเจนและจำกัดเฉพาะข้อมูลที่หากเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติหรือประโยชน์สำคัญของเอกชน พร้อมทั้งคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลไปพร้อมกัน

2. ประเภทข้อมูลข่าวสารของราชการ

นิยาม (มาตรา 4): "ข้อมูลข่าวสาร" คือสิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะจัดทำไว้ในรูปเอกสาร แฟ้ม ภาพ เสียง หรือบันทึกด้วยคอมพิวเตอร์ "ข้อมูลข่าวสารของราชการ" คือข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ

2.1 ต้องเปิดเผยเป็นการทั่วไป — ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา (โครงสร้างหน่วยงาน, อำนาจหน้าที่, กฎ มติ ครม., ฯลฯ — มาตรา 7); ข้อมูลที่ต้องจัดให้ประชาชนตรวจดู เช่น ผลการวินิจฉัย นโยบาย แผนงบประมาณ สัญญาสัมปทาน (มาตรา 9); ข้อมูลอื่นตามคำขอ (มาตรา 11)

2.2 เปิดเผยเป็นการเฉพาะ — ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม (มาตรา 4, 21)

2.3 ไม่ต้องเปิดเผย — ข้อมูลที่กระทบสถาบันพระมหากษัตริย์เปิดเผยมิได้เด็ดขาด (มาตรา 14); ข้อมูลที่เจ้าหน้าที่อาจสั่งไม่เปิดเผยได้ เช่น กระทบความมั่นคงประเทศ การบังคับใช้กฎหมาย ความเห็นภายในหน่วยงาน อันตรายต่อชีวิต รายงานการแพทย์ (มาตรา 15)

3. หน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

"หน่วยงานของรัฐ" หมายถึงราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอิสระของรัฐ "เจ้าหน้าที่ของรัฐ" คือผู้ปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานของรัฐ (มาตรา 4)

หน่วยงานของรัฐต้องจัดพิมพ์/จัดให้มีข้อมูลตามมาตรา 7, 8, 9 ไว้ให้ประชาชนตรวจดู ต้องส่งข้อมูลตามมาตรา 7 ลงราชกิจจานุเบกษา อาจเรียกค่าธรรมเนียมสำเนาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ (มาตรา 9) และต้องจัดหาข้อมูลข่าวสารอื่นให้แก่ผู้ขอภายในเวลาอันสมควร เว้นแต่ขอจำนวนมากหรือบ่อยครั้งโดยไม่มีเหตุผล (มาตรา 11)

4. สิทธิของประชาชนหรือเอกชน (โดยสังเขป)

บุคคลไม่ว่ามีส่วนได้เสียหรือไม่ ย่อมมีสิทธิเข้าตรวจดู ขอสำเนา หรือขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องของข้อมูลข่าวสารของราชการ (มาตรา 9) มีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการหากหน่วยงานไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย (มาตรา 13) และมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง (มาตรา 18)

5. คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (โดยสังเขป)

สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการสังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ธุรการและวิชาการให้แก่คณะกรรมการ ซึ่งมีรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน ประกอบด้วยปลัดกระทรวงหลักและผู้ทรงคุณวุฒิที่ ครม. แต่งตั้งอีก 9 คน วาระคราวละ 3 ปี มีอำนาจหน้าที่สอดส่องดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย ให้คำปรึกษา และพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน

6. บทกำหนดโทษ (โดยสังเขป)

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกให้มาให้ถ้อยคำของคณะกรรมการ (มาตรา 32) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 40) ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อจำกัดหรือเงื่อนไขที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกำหนดตามมาตรา 20 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 41) เอกสารตามมาตรา 14 เมื่อมีอายุครบ 75 ปี และเอกสารตามมาตรา 15 เมื่อมีอายุครบ 20 ปี ต้องส่งมอบให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เพื่อให้ประชาชนศึกษาค้นคว้า

7. คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (โดยสังเขป)

คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งตามข้อเสนอของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ แบ่งเป็นสาขาตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ความมั่นคงของประเทศ เศรษฐกิจและการคลัง หรือการบังคับใช้กฎหมาย แต่ละคณะมีจำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 14, 15, 17 และ 25 โดยคำวินิจฉัยของคณะกรรมการนี้ถือเป็นที่สุด ไม่สามารถอุทธรณ์ต่อไปได้อีก

ในกรณีที่พิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของรัฐแห่งใด กรรมการซึ่งมาจากหน่วยงานนั้น จะเข้าร่วมพิจารณาด้วยไม่ได้ เพื่อความเป็นกลางในการวินิจฉัย

ตัวอย่างข้อสอบ

1. พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ 2540 บังคับใช้เมื่อใด
เฉลย: พ้น 90 วันนับแต่วันประกาศ
2. สิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนมีที่มาจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตราใด
เฉลย: มาตรา 58
3. ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยไม่ได้เด็ดขาดคืออะไร
เฉลย: ข้อมูลข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (มาตรา 14)

ตัวอย่างเอกสาร